

Tršćanski lekari srpskog porekla

U novom otkrivanju Trsta i njegovih građana srpskog porekla iz prethodna dva i po veka jedno od dužnih mesta trebalo bi da pripada lekarima. Reč je o nekolicini doktora medicine koji su za života i radnog veka u Trstu ostavili za sobom tragove povišenog entuzijazma i vanredne energije, a neki i pečat genija, cenjenih i zauvek zapisanih počasnim slovima u antologijama grada. Bez obzira na to što su neki od njih rođeni u Trstu, a neki diljem austrougarskog i otomanskog Balkana, pretežno u Boki Kotorskoj i Hercegovini, fizičke ostatke većine moguće je naći i u mislima otprilike rekonstruisati njihove likove i karaktere posmatranjem bista na Srpsko-pravoslavnom groblju u Trstu. To neveliko samostojeće zdanje, ozidano pravougaono sa kapelom u sredini, nije spomenik stradanja i pogroma, na šta smo navikli, nego je jedinstvena osmatračnica od tamnih čempresa, širokog plavetnila neba, kao i časti, bogatstva i dostojanstva starih imućnih porodica, mahom iščezlih kroz živote i sudbine 19. veka.

Jedno od najvažnijih mesta pripada Đorđu Nikoliću (Giorgio Nikolich) II, čije ime je danas moguće naći u istoriji evropske medicine kao utemeljivača urologije Italije. Porodica Nikolić upisana je u knjige tršćanskih stanovnika još u 18. veku i vodi poreklo iz Mostara i Sarajeva. Već u drugoj generaciji, nakon prethodnika Simeona i Đovanija, trgovaca duvanom i zemljoposjednika, pojavljuje se Nikola (Nicola) Nikolić, koji 1786. postaje doktor medicine i u Trstu započinje lekarsku tradiciju porodice. Njegov naslednik Đorđo Nikolić I rođen je 1818. u Perastu, u Boki Kotorskoj, a u Trstu živi od 1849, nakon završetka studija medicine u Padovi i Parizu. Radio je u Civilnoj bolnici (*Civico Nosocomio*), a zbog visokog profesionalizma i stručnosti postavljen je 1872. za načelnika hirurgije. Već naredne godine austrijske vlasti dodeljuju mu čin *Stadt Sanitäts Referent*, što je po časti bilo najvažnije mesto u medicini grada, čemu se pridružuje i titula *Stadt Physikus*, direktora Komunalnog higijenskog ureda. Uporedo sa uspešnom lekarskom karijerom, išla je i značajna gradska društvena aktivnost (član Saveta i Delegacije grada, član Komiteta za uređenje gradske obale, član Društva za izgradnju grada, i drugo). Godine 1875. nalazi se između nekolicine imena utemeljivača Društva medicine Trsta izraslog iz najvažnije tršćanske organizacije za kluturu „Minerva”, koje je svoje sedište imalo baš na drugom spratu porodične kuće Nikolić, tada u ulici Dela Kaza. Zbog svog predanog rada na polju medicine i sveukupnih društvenih aktivnosti grad Trst dodelio mu je titulu *Cavaliere della Corona d'Italia*.

Njegov nećak Đorđo Nikolić II, sin Bendžamina Nikolića (Beniamino Nikolich) i Ane Marije Donadoni, rođen je 1852. u Veneciji, a diplomirao je medicinu u Padovi i Gracu 1876. Odmah potom započeo je sa radom u Civilnoj bolnici u Trstu i već 1886, zbog vanredne energije i posvećenosti medicini, postao je načelnik VII odeljenja koje se bavilo opštom hirurgijom i lečenjem sifilisa. Osim što je od 1889. do 1896. bio predsednik Kolegija

bolnice, zapisano je da 1897. dobija dozvolu od austrijskih vlasti da unutar odeljenja kojim je rukovodio osnuje hirurgiju za urogenitalne bolesti, što je predstavljalo prvu službu urologije u austrougarskoj imperiji, a i u Italiji. Godine 1907. postaje predsednik Društva medicine Trsta, čiji je jedan od utemeljivača bio i njegov stric Đorđo Nikolić I. Godine 1921. osnovao je Urološko društvo Italije, a dve godine kasnije, dekretom gradonačelnika Trsta, a u čast sedamdeset godina života i četrdeset godina brilijantne medicinske karijere, dodeljena mu je titula *Primario ad honorem*, ista ona koju mu je godinu dana kasnije dodelilo i Urološko društvo Berlina. U analima svetske medicine zauvek je ostao zabeležen kao vrhunski hirurg i jedan od najznačajnijih naučnika Evrope svog vremena. Prvi je na Starom kontinentu uveo mnoge novine u hirurško lečenje, kao na primer, hirurgiju tuberkuloze bubrega ili prostatektomiju. Posvećenost poslu nije ga omela da iskaže svoj duboki patriotizam; prilikom pada Austro-Ugarske u Prvom svetskom ratu bio je član gradskog „Komiteta za pozdrav Italiji”. Budući širokih kulturnih horizonata, bio je aktivni član i predsednik gradskog „Umetničkog društva”, kao i „Društva za industriju Trsta”. Umro je 1925. „posvećen do kraja medicini, porodici i ljubavi prema Italiji” i – za razliku od strica – sahranjen je na katoličkom tršćanskom groblju uz suprugu katolkinju.

Ko zna zahvaljujući kojim okolnostima, u palati Nikolich, koja postoji i danas na Pjaci San Antonio d'Nuovo 2, nema nijednog traga dvojice najvažnijih tršćanskih lekara srpskog porekla. Međutim, grad Trst nije ih zaboravio: u atriju bolnice *Ospedale Maggiore* nalazi se poprsje Đorđa Nikolića II u belom mermeru, rad vajara Đovanija Majera. Oči tog čoveka visokog čela, izvijenih obrva i guste, snažne brade, gledaju nekud daleko u daljinu, tamo gde ne dopire pogled običnog čoveka ni mediokriteta; u njima nisu samo oštra inteligencija i britak um, nego stoje sjedinjeni vizija genijalnog naučnika i visoki moral humaniste. Prikazan u elegantnom odelu i u stavu koji demonstrira mušku snagu i odlučnost, bista Đorđa Nikolića II kao da onemogućava svaku proizvoljnost ili mitologiziranje u odnosu na ono što su on i njegovo delo predstavljali u stvarnosti.

Dimitrije (Demetrio) Frušić rođen je 1790. u Divošu, na obroncima Fruške gore. Nakon završenih studija medicine i filozofije u Beču, neko vreme je službovao u Zemunu, da bi se već 1819. skrasio u Trstu, u kojem je ostavio najveći trag postavši *capo-medico*, i u kojem je i prerano umro, 1838. Dok je studirao u Beču, prijateljevao je sa Kopitarom i Dimitrijem Davidovićem, sudelujući sa potonjem na uredničkom radu oko prvih srpskih novina („Novine serbske”), koje su izlazile u Beču 1813–1822. Na portretu sa porodicom, suprugom i troje dece, veličine 170x130 cm, rad Đuzepea Tominca – koji danas krasi zidove Narodne galerije u Ljubljani – otkriva se lik vitkog, delikatnog i zapitanog muškarca u kasnim tridesetim, nemirne crne kose i tamnih očiju. Gospodstveno odelo i knjiga u ruci uklapaju se u prefinjenu odsutnost i dobroćudnost koje isijavaju iz lica ovog čoveka i jasno govore o kojoj je ličnosti reč.

Portret Dimitrija Frušića i porodice Ljubljana, Narodna galerija

Posvetivši se profesiji lekara i aktivnom društvenom životu grada, u Trstu je ostao zapamćen kao čovek koji je svoju kuću pretvorio u centar za sastanke domaće kulturne elite. Najveći medicinski projekat, u koji je uložio sav radni vek, bila je izgradnja nove gradske bolnice *Ospedale Maggiore* koja radi i danas. Projektovana je po uzoru na bečki *Allgemeines Krankenhaus*, prema dokumentima, zabeležena kao njegova zasluga i delo.

Zanimljivo je da je predsednik fondacije za izgradnju ove, za ono vreme grandiozne bolnice, bila crnogorska princeza Elena Petrović Njegoš, delimično tršćanskih korena, kasnija Kraljica Italije i supruga Vitorija Emanuela III Savojskog. Među prvim direktorima bolnice nalazio se još jedan važni tršćanski lekar srpskog porekla, Euđenio Guzina.

Na polju kulture, Dimitrije Frušić bio je sekretar već pomenutog društva „Minerva”, a 1831. predsednik Srpsko-pravoslavne komune, budući da mu je zanimanje za literaturu i politiku bilo jednako važno koliko i za medicinu. Dimitrije Frušić bio je onaj koji je 1833. zapisao kako se „u Trstu nalazi možda najvažnija komuna Srba u svetu, istovremeno najmanja po broju, a najveća po bogatstvu”, rečenicu koja je za sva vremena ostala kao epitaf tršćanske srpske zajednice iz 18. i 19. veka.

Na Srpsko-pravoslavnom groblju u Trstu nalazi se porodična grobnica porodice Frušić, negde baš oko sredine unutrašnjeg zida sa leve strane, sa velikim reljefom u mermeru, rad venecijanskog vajara Frančeska Bose. Na reljefu je prikazana mlada žena odevena u antičku togu kako sedi u kontemplativnom zanosu i miru, a desnu ruku drži naslonjenu na drvo oko kojeg se obavija zmija – simbolizujući preranu smrt i sve aktivnosti duha ovog velikog čoveka.

Pisani dokumenti ne svedoče mnogo o životu lekara Đorđa (Giorgio) Gopčevića, sina prvoupisanog tršćanskog Gopčevića, Krste, i brata Spiridona, nadasve čuvenog i poznatog trgovca i brodovlasnika, čija velelepna palata na Velikom Kanalu (Canal Grande) predstavlja prvorazredni spomenik tršćanske

kulture, kao i srpskog rodoljublja (fasada izrađena prema projektu čuvenog arhitekta Berlama, u stilu duždeve palate na trgu Sveti Marko u Veneciji, ukrašena skulpturama carice Milice, cara Lazara, Miloša Obilića i Kosovke devojke). Ipak, zna se da je reč o doktoru medicine, rođenom 1814. u Trstu, specijalizovanom za poslove higijene i sanitarnu medicinu, zaposlenom u Civilnoj bolnici, koji je radni i životni vek proveo u gradu u kojem je i rođen, i koji nije pošao očevim i bratovljevim putem unosne trgovine, nego se posvetio medicinskoj profesiji, sledeći nepisano pravilo po kome se naslednici imućnih roditelja predaju radije humanim i humanističkim zanimanjima, umesto egoistične i po nečiju savest teške brige o sopstvenom bogatstvu.

Takvog kova morao je da bude i Đovani Gregorio Petrović koji se, umesto nastavljanja porodične tradicije bogatih trgovaca i brodovlasnika, i to sa obe roditeljske strane (majka iz porodice Kvekić), odlučio za profesiju lekara. Godine 1843. upisan je u registar tršćanskih doktora medicine, a poznato je da je u poslu tesno sarađivao sa slavim doktorima Nikolićima iz prijateljske porodice, ne udubljujući se, kako izgleda, previše u društvene i kulturne aktivnosti grada, kao ni u poslove srpske komune. Ipak, na portretu u gradskom muzeju Revoltela, rad Đuzepea Tominca iz Gorice, ovaj čovek, koji neobično podseća na mladog Puškina (koji je, inače, dobro zapamtio tršćanske Srbe po vrelom ljubavnom iskustvu u Odesi 1823. sa mladom Amalijom de Rip, iz porodice Riznića), prikazan je kao značajna figura vremena u kojem je živio. Doduše, njegovi tanki, minuciozni prsti i stav pun rafinirane elegancije stoje u suprotnosti sa prstenom na kažiprstu ukrašenim briljantom, jer on govori daleko više o moći i snazi porodice iz koje je ovaj lekar dolazio, nego o njegovom ličnom životnom opredeljenju.

Iako ne u direktnom srodstvu sa Spiridonom i Đorđem Gopčevićem, nego kao bočna grana, Marino Gopčević, rođen u Trstu 1899, sin kapetana Lojda i Regine Foka, studirao je me-

dicinu u Padovi i u Parizu, a od 1930. upisan je u registar tršćanskih lekara. On se danas smatra ocem tršćanske neurologije jer je ova savremena grana medicine formirana u Trstu 1945. njegovom zaslugom. Na mestu načelnika neurologije Marino Gopčević radio je do kraja radnog veka, i to sa zvanjem primarijusa. Umro je 1965. i sahranjen je na istom mestu na kojem i svi drugi tršćanski Gopčevići.

Spisku poznatih i važnih tršćanskih lekara treba još dodati i već pomenutog Euđenija Guzinu (Eugenio Gusina), rođenog u Perastu, u Boki, 1863. Diplomirao je medicinu u Gracu 1888, potom specijalizirao psihijatriju, a radni i životni vek, do 1930, proveo je u Trstu i bolnici *Ospedale Maggiore*, i to kao jedan od njenih prvih direktora. Grobnica porodice Guzina zauzima jedno od centralnih mesta na Srpsko-pravoslavnom groblju, tačno preko puta ulazne porte, a bista u mermeru zaslužnog lekara,

delo Đovana Majera, govori o umnoj, produhovljenoj i koncentrisanoj ličnosti, zadubljenoj u duše svojih pacijenata.

Imajući u vidu da srpska zajednica u Trstu, u vreme najvećeg materijalnog i kulturnog procvata u 19. veku, nije nikada brojala više od petsto upisanih građana, kao i to da je imućnih i slavni porodica bilo najviše dvadesetak, spisak važnih lekara i nije tako mali. Međutim, kada je reč o značaju koji su ti lekari imali za medicinu i grad, kao i tragovima koje su ostavili, navedena imena i njihova dela predstavljaju pravi dragulj istorije medicine i sveukupne kulture u Srba. Zbog toga, našoj generaciji, a i budućim pokolenjima, ostalo je u amanet da se sećamo čuvenih tršćanskih lekara srpskog porekla i da ih uvrstimo u red onih korena kojima možemo i treba da se ponosimo.

U Trstu, 10. juna 2013.

Goran Milašinović